

УДК 338.436.33(477)

Мусаєв Е. К.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Розглянуто роль агропромислового комплексу в економіці країни і доведено необхідність інноваційного розвитку агропромислового комплексу в умовах глобалізації. Виявлено вплив інвестиційно-інноваційного розвитку на сфері агропромислового комплексу.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, інновації, інвестиційно-інноваційний розвиток, глобалізація.

Рассмотрена роль агропромышленного комплекса в экономике страны и доказана необходимость инновационного развития агропромышленного комплекса в условиях глобализации. Выявлено влияние инвестиционно-инновационного развития на сферы агропромышленного комплекса.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, инновации, инвестиционно-инновационное развитие, глобализация.

The role of agroindustrial complex considered in the economy and the necessity of innovative development proven of agroindustrial complex in the context of globalization. The influence of investment and innovation development detected in agroindustrial complex.

Key words: agroindustrial complex, innovations, investment and innovation development, globalization.

Постановка проблеми. Перехід до ринкових відносин в Україні супроводжувався великими змінами в сільському господарстві та агропромислового комплексу. Суттєво трансформувалися організаційна структура АПК, система управління, відносини права власності та земельні відносини, принципи функціонування економічної системи. Все це визначило необхідність теоретичного осмислення реформ у сільському господарстві, розробки практичних рекомендацій щодо формування матеріально-технічних ресурсів, розвитку ринкових відносин, впровадження інноваційних досліджень, державної підтримки економіки галузі, що сприятиме підвищенню ефективності аграрного сектора економіки України в цілому.

Роль агропромислового комплексу в економіці країни обумовлюється винятковою значущістю та незамінністю його продукції в життєдіяльності людини і суспільства. Тому АПК є

однією із сфер, які завжди знаходяться під пильною увагою урядів країн. Пріоритетність розвитку АПК проголошена і в нашій країні, що виражається перед усе в державній підтримці галузі. Адже для повноцінного виконання АПК своєї соціально-економічної ролі підприємства потребують відповідного інноваційно-інвестиційного оновлення. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 р. [1] вказує на необхідність забезпечення прибутку на авансований капітал в АПК через систему державних організаційно-правових заходів, вдосконалення менеджменту в організації господарської діяльності суб'єктів, впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних (так званих «чистих») технологій виробництва аграрної і продовольчої продукції. Тому необхідно провести дослідження щодо теоретичних основ інноваційного розвитку агропромислового комплексу в сучасних

умовах та довести необхідність до формування інноваційного механізму управління розвитку агропромисловим комплексом.

Аналіз літератури. Без інноваційних процесів неспроможні відбуватися структурні перетворення, динамічне, економічне зростання і виведення економіки нашої країни на шлях сталого розвитку. Питання сучасного й майбутнього розвитку інноваційних процесів досліджувались і досліджуються у роботах зарубіжних науковців, зокрема, Й. Шумпетера [2], Дж. Кендрика [3] та ін. Питанням інноваційного розвитку аграрного сектору вітчизняної економіки присвячені роботи таких авторів, як В. Герасимчук [4], О. Дацій [5], П. Саблук [6]. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї актуальної проблеми у нових економічних умовах залишаються недостатньо вивченими й потребують глибших досліджень.

Метою статті є розгляд теоретичних основ інноваційного розвитку агропромислового комплексу в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах глобалізації та інформатизації конкурентоспроможність залежить від використання в процесі виробництва наукових досягнень. Визнано, що 2/3 приросту сільськогосподарської продукції у світі отримується саме за рахунок впровадження інновацій [7, с. 19]. А використання в Україні морально й фізично застарілої техніки і технологій є причиною того, що рівень енерго- та матеріаломісткості аграрної продукції у 4–5 разів вищий, ніж у аналогічній продукції з розвинених країн [3, с. 58].

Одним з перших розглянув роль інновацій в економічному розвитку Й. Шумпетер [4]. За його визначенням, інновації – це нова науково-організаційна комбінація виробничих чинників, створена підприємницьким духом. Для одержання інновації необхідно замість зміни суми факторів змінити форму виробничої функції. Технічна інновація розглядалася як економічний засіб, що застосовується для підвищення прибутку; а основними факторами вважалися активність особи підприємця і технічний розвиток.

Сучасних трактувань поняття «інновації» досить багато. Згідно законодавства України [1], інновації – це новостворені (застосовані) або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери, а інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок та зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

В економічній енциклопедії [8, с. 656] інновація – це новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор здобуває переваги над конкурентами. О. І. Дацій тлумачить [5, с. 9] інновацію в АПК як проведення змін в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також у соціальній сфері з метою одержання економічного ефекту, спрямованого на задоволення певних суспільних потреб людського буття.

Інновація є важливою складовою НТП. Інновації ґрунтуються на наукових відкриттях і досягненнях в усіх сферах діяльності АПК. Кожен з цих напрямів інновацій має притаманний лише йому зміст, можливості та етапи освоєння [6, с. 16].

Сільське господарство в економіці розвинених країн перетворюється в наукомістку галузь виробництва. Сукупні витрати на наукові дослідження, пов'язані із сільським господарством (у генетиці, тонкій хімії, механіці) в США складають 4 млрд. дол. на рік [9, с. 133–134]. І кожен долар, затрачений на аграрні дослідження, повертається з 1,35 дол. віддачі. Отже, в сільському господарстві також відбувається науково-технічна революція. Відповідно найбільш промислово-розвинені країни – США і Західна Європа – дають 70% світового експорту сільськогосподарської продукції.

Розробка та впровадження інновацій неможливі без вкладання ресурсів, тобто без інвестицій. Згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

За Дж. Кендриком [10, с. 28, 31, 175], інвестиції – поточні витрати, спрямовані на збільшення майбутніх доходів; капітал – потенційна здатність протягом визначеного періоду часу створювати продукт і дохід; тобто інвестиції – витрати на підтримку чи збільшення здатності створювати продукт і дохід. Аналогічну думку мають й інші закордонні дослідники.

Суттєвий внесок в розвиток ідеї довгих інноваційних хвиль вніс К. Фрімен. Він почав розглядати довгохвильовий підйом не тільки як результат впровадження радикальних нововведень в одній чи декількох галузях та їх наступного росту, але і як процес дифузії технологій від декількох лідируючих секторів до всієї економічної системи. Крім того, він звернув увагу на те, що широке розповсюдження технологій стає можливим в результаті ряду соціальних та інституційних змін: кооперації, конкуренції, організації науково-дослідної діяльності, участі

держави в стимулюванні інноваційної діяльності, національних та міжнародних режимів економічного регулювання.

Під інноваційним розвитком ми розуміємо насамперед послідовно реалізовані нововведення. Саме нововведення, тобто науково-технологічна розробка, винахід, стає інновацією, як правило, у вигляді товару, послуги, методу. Він більш успішний, коли охоплює не одну вузьку область (виробництво зерна), а містить у собі також сфери, що впливають на загальний результат (керування, маркетинг, навчання персоналу, фінанси, продаж тощо). Отже, інноваційний розвиток повинен носити комплексний характер.

Всякий інноваційний розвиток – це не тільки основний інноваційний процес, але і розвиток системи факторів і умов, необхідних для його здійснення, тобто інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал представляє собою серцевину всього економічного потенціалу регіону, країни. Інноваційний потенціал визначає як завершальну частину виробничого циклу і його реальні пропускні можливості, що істотно позначається на кінцевому результаті.

Поширеною думкою є те, що основним напрямком стимулювання інноваційного розвитку є відновлення основних фондів і насамперед автотракторного парку. Але підсиливши в такий спосіб виробничо-технологічний потенціал сільськогосподарського підприємства і не торкнувшись інших його частин, ми одержуємо, як правило, замороження фінансових засобів.

Стимулюючим заходом щодо розвитку науково-технічного потенціалу та його інноваційного використання є вдосконалення системи стимулювання виконавців науково-технічних розробок на етапі наукових досліджень і в процесі їх освоєння у виробництві. Ця система має базуватися на соціально-економічних оцінках та враховувати науково-технічне значення пріоритетних проектів, тобто залежати від рівня ефективності використання технологічних нововведень. Така система активно практикується в зарубіжних країнах, зокрема в США рівень податків встановлюється диференційовано відповідно до доходу підприємства в межах 15–34% [9].

Інноваційний розвиток містить у собі такі послідовні етапи: виявлення проблеми та виникнення нової технічної ідеї для її задоволення; проведення досліджень і розробок та оформлення винаходу; інвестування виробництва, освоєння та використання; розповсюдження результатів НТП тощо. При цьому із загальної кількості запропонованих новітніх ідей згідно з вітчизняною практикою близько 80% відхиляються на стадії трансформації новітніх ідей в інновацію, в США цей показник складає лише 52% [9].

На думку П. Т. Саблука [6, с. 16], пріоритетами в Україні повинні стати людина та її здоров'я, екологія, аграрний сектор і енергетика. Тільки на основі забезпечення цих пріоритетів з метою одержання високих кінцевих результатів можна включити інші сфери і види діяльності. При цьому інноваційний аналіз є одним з головних методів визначення факторів успіху.

До складу АПК входять досить різні за своїм змістом галузі: сільське господарство, промисловість, торгівля, але їх об'єднує технологічний ланцюг. І необхідно відзначити, що рівень інноваційно-інвестиційного розвитку аграрного сектора повинен забезпечуватися усім технологічним ланцюгом.

Що ж стосується специфіки розвитку сільського господарства, то ще А. Сміт довів, що усі найбільш його крупні поліпшення і піднесення були обумовлені припливом капіталу, який початково був накопичений у містах; і що у всіх розвинутих суспільствах головний товарообмін здійснюється саме між жителями міста і села; і що саме торгівля і промисловість міст є причиною розвитку сільського господарства. Тому будь-яке накопичення інноваційно-інвестиційного потенціалу для АПК можливе тільки через адекватно розвинуте місто і торгівлю.

Одночасно необхідно підкреслити, що ще у Законі України «Про інвестиційну діяльність» інвестиції розглядались як один з найважливіших засобів досягнення соціального ефекту. У Законі України «Про інноваційну діяльність» інновації також є одним з засобів істотного поліпшення структури та якості соціальної сфери [1]. А у Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» особливий пріоритет вбачається у гармонійному розвитку людського потенціалу.

Висновки.

1. Інновації – це нова науково-організаційна комбінація виробничих чинників, створена підприємницьким духом. Інноваційний розвиток – це розвиток системи факторів і умов, необхідних для його здійснення інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал визначає як завершальну частину виробничого циклу і його реальні пропускні можливості, що істотно позначається на кінцевому результаті.

2. Етапи інноваційного розвитку: виявлення проблеми та виникнення нової технічної ідеї для її задоволення; проведення досліджень і розробок та оформлення винаходу; інвестування виробництва, освоєння та використання; розповсюдження результатів НТП тощо.

3. До складу АПК входять три сфери: сукупність галузей, що забезпечують сільське господарство засобами виробництва; саме сільське

господарство; заготівля, переробка сільськогосподарської продукції, торгівля. Таким чином, до складу АПК входять досить різні за своїм змістом галузі: сільське господарство, промисловість, торгівля, але їх об'єднує технологічний ланцюг. І необхідно відзначити, що рівень інноваційно-інвестиційного розвитку аграрного сектора повинен забезпечуватися усім технологічним ланцюгом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України Про інноваційну діяльність: від 4.07.2002 р. № 40-IV із змінами від 25.03.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapravo.net/data/base44/ukr44201.htm>.
2. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер ; [пер. с нем.]. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
3. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его формирование / Дж. Кендрик ; [пер. с англ.] ; ред. А. И. Анчишкина. – М. : Прогресс, 1978. – 275 с.
4. Герасимчук В. Г. Развитие підприємництва: діагностика, стратегія, ефективність / В. Г. Герасимчук. – К. : Вища школа, 1995. – 265 с.
5. Дацій О. І. Ефективність інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві : автореф. дис. ... докт. екон. наук / О. І. Дацій ; ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН. – К., 2005. – 39 с.
6. Саблук П. Т. Стабільні економічні умови як фактор послідовного підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2003. – № 1. – С. 12–17.
7. Ушачев И. Г. Агропродовольственный комплекс России: проблемы и решения / И. Г. Ушачев // Економіка АПК. – 2003. – № 3. – С. 3–19.
8. Жарков Ю. В. Формування системи механізмів управління інноваційним процесом в АПК регіону / Ю. В. Жарков // Економіка АПК. – 2003. – № 8. – С. 57–63.
9. Назаренко В. И. Сельское хозяйство России в системе мирохозяйственных связей / В. И. Назаренко // Економіка АПК. – 2003. – № 9. – С. 131–138.
10. Економічна енциклопедія : у 3 томах / ред. кол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.